

Hr. Ove og hr. Ole.

Ved *Sigurd Elkjær*

efter et manuskript af degnen Herlov Dalhoff.

I Aarhus Stifts årbøger har jeg før givet ret udførlige Bidrag til Nim herreds præstehistorie. Siden den tid har jeg gjort et righoldigt fund, som uddyber emnet for tidsrummet 1718–1762, et af sognedegnen i Hvirring Herlov Dalhoffs manuskripter, desværre afbrudt midt i en sætning, vel sagtens kort før degnens død den 12. febr. 1792. Man kan se på de tre sidste ord, at nu begynder den ellers så faste degnehånd at ryste. Det ser ud til, at han pludselig har tabt sin flittige pen.

I årbøgerne 1928 og 29 har jeg meddelt en række optegnelser af Dalhoff fra et andet omfattende manuskript og som indledning et kort rids af hans liv, hvad jeg her nøjes med at henvise til. Det manuskript, jeg nu har fundet, er en sammenhængende præstehistorie for Hvirring, Tamdrup og Hornborg sogne. Det indeholder meget nyt stof, som i høj grad fortjener at bevares. Det ændrer også i nogen grad det billede, jeg i min afhandling 1936 om »Nim Herreds Præster efter 1660« har givet af de tre præster, som Dalhoff fortæller mest om. Da jeg skrev, måtte jeg bygge på spredte kilder, men savnede den vigtigste, en samtidigs fyldige beretning. Jeg vil ikke rette noget i min egen fremstilling. Det ville blive for omstændeligt. Enhver læser af årbøgerne kan sammenligne mit arbejde med Dalhoffs. Hans stof er overvældende, mit begrænset, og hans præsteskildringer er naturligvis bedre funderet end mine, bortset fra det personalhistoriske skelet. At Dalhoff skulle stille sin egen person helt i skygge, ville ligne ham slet. Skriftet giver også et billede af ham selv, den vel studerede mand, der forskyldt eller uforskyldt ikke blev præst, men tit gjorde fyldest som prædikant, holdt på sin ære som degn og ikke lod sig træde over tærne. Lidt bitter og bidsk kan han være, men i det store og hele ærlig og op-
rigtig.

Eet forhold må jeg nævne, noget der også har interesseret mig ved læsningen af Dalhoffs præstehistorie. Ikke få træk eller historier, som han tidsfæster og giver den rette form, har jeg hørt gamle mænd på min hjemegn fortælle i 1890'erne, lidt forvanskede, men rigtige i hovedsagen. Jeg skal ikke gå nærmere ind på det her, men kun fastslå, hvor værdifuld den mundlige tradition var dengang, hvor trofast den kunne bevares gennem hened to hundrede år. Nu er de gamle fortællere døde og overleveringen med dem.

Dalhoff kalder sit manuskript »*Ut scribam scribo*«. Det betyder: Jeg skriver for at skrive. Og det er betegnende for ham. Han skrev af hjertens lyst for sin egen skyld. At noget af det nogen sinde skulle trykkes, er sikkert aldrig faldet ham ind. Hans stavemåde og tegnsætning vil jeg tillemppe, så den nærmer sig vor normerede retskrivning før 1948. Det tager ikke duften af fremstillingen, men gør den lettere tilgængelig for almindelige læsere.

Som indledning skriver Dalhoff: Fortegnelse på Præsterne i Hvirring, Tamdrup og Hornborg siden Reformationen samt nogle Personalialia om nogle af dem. Vil man vide, af hvad kilde jeg har øset, da svares, en Del har jeg fundet antegnet af den Guds Mand Hr. Ove Hansen Guldberg i en af de gamle Kirkebøger, en Del har jeg fra 1743 af hørt fortælle af de da gamle Mænd, og en Del har jeg selv oplevet.

Hvirring, d. 29. Juli 1790, da jeg fyldte mit 65ende Aar.

Herlov Dalhoff.

Om præsterne før 1718 ved Dalhoff endnu mindre end det, jeg har samlet i min ovennævnte afhandling, men nogle få oplysninger af ham skal dog meddeles for at supplere mine.

Den fjerde præst efter Reformationen, Magister *Søren Pedersen Sommer*, »blev Aar 1658 af Polakkerne med Magt taget ud af Hornborg Kirke, som han stod for Alteret, og først pryglet til at udvise dem en Sølvkande, som var ud-spejdet, siden bundet imellem 2 af deres Heste og ført ned til Hornborg Bæk, hvor han druknede. Degnen Morten, som var løbet her til Præstegaarden efter Kanden for at redde Præsten, kom for sildig med den.«

I sin omtale af den femte præst, *Claus Christensen Hvirring*, skriver Dalhoff: I hans Tid skal Præstetienden være steget til 20 Sk. pr. Tønde Hartkorn og et Højtidsoffer af alle 3 Kirker beløb sig til 40 Slettedaler. Han holdt saa nøje over Kirkedisciplinen, at et Søndags Drukkenskab og et Søgnedags

blodigt Slagsmaal blev straffet med aabenbar Skriftemaal og 1 à 4 Dalers Mulkt til Sognets fattige. Vor Tids Præster er saa artige, at de lader hvert Kar staa paa sin egen Bund.

Den sjette præst, *Sejer Andersen Bondo*, »døde 1696, efter at han havde kujoneret alle Egnens Præster med Latin i 28 Aar. Om ham vides, at han skrev alle sine Prædikener paa Latin. Af dem har jeg set mange hos disse Sognes afsatte Kapellan Hr. Stephen Sunds. En af hans Sønner, Niels Bondo, ejede det Hus uden for Præstegaarden og var der en for-drukken gammel Student, da min første Kone som Barn kendte ham.«

Den syvende præst, *Johan Agger*, »døde 1716, efter at have været en meget ligegyldig Mand, NB hvad hans Indkomst angik i 20 Aar. Som det da altsaa ikke var hans Sag at gøre Mammon til sin Afgud, saa ejede han heller ikke noget, da han døde, uden en god Samvittighed og et godt Eftermæle, ubekendte Goder for vor Tids Verdens Trælle.«

Den ottende, *Jacob Bagger*, døde 1717 »efter at have været Præst her i 17 Maaneder. Han var saa umaadelig fed, at han maatte lade sig køre fra Præstegaarden til Hvirring Kirke i en ganske lav Chaise.«

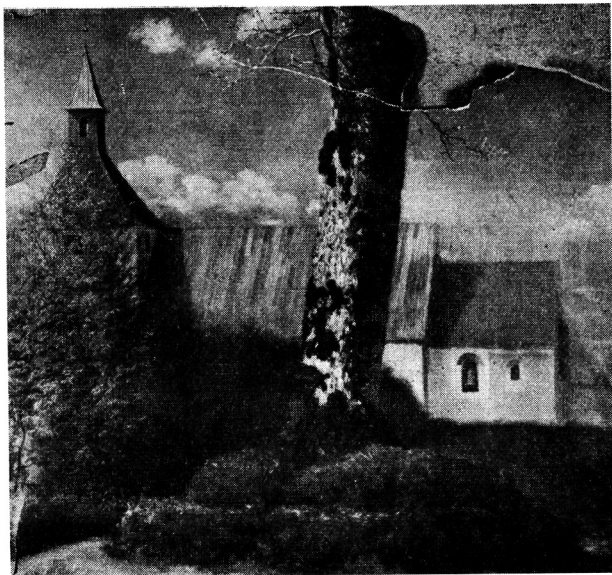
Den niende præst, *Ove Hansen Guldberg*, har jeg skrevet en afhandling om i årbogen 1923. Efter kirkebogen har jeg citeret hans udførlige optegnelser om sit eget liv. Dalhoff gør det samme og giver derefter pennen luft. Nu kan han rigtig fortælle. Dalhoffs svigerfar og forgænger som degn, *Johan Gottfred Brangstrup*, var bror til Guldbergs første kone, og Guldbergs anden kone var søster til Brangstrups kone. Dette dobbelte familieskab har naturligvis knyttet præst og degn nøje sammen, og det er rimeligt, at Dalhoff for en stor del har sin viden fra svigerfaderen, der var degn under Guldberg og hans efterfølger *Ole Krefting*, to paa hver sin vis fremragende præster. Efter redegørelsen for *Ove Guldbergs* afstamning fortsætter Dalhoff, og nu skal jeg ikke længer afbryde ham.

Dette er denne store Guds Mands egenhændige Optegnelse foran i den Ministerialbog for Aar 1727. Hans første Kone *Maria Elisabeth Brangstrup* var min første Kones Faster. Hun var Moder til Gehejmeraad og Stiftsbefalingsmand de *Høegh Guldbergs* Moder *Ellene Dorothea Guldberg* hvis Mand og denne Herres Fader *Jørgen Høegh* var først Købmand og Sigebedemand i Horsens. Hr. *Oves* sidste Kone *Barbara Reutze* var min første Kones Moster, som døde barnløs. Hr. *Ove* døde 1733 d. 19. Febr. efter den præsteligste Lære- og

Levemaade her i 14 Aar. Hans Ligsten ligger i Hvirring Kirke paa tværs straks neden for Kordøren. Om denne udmærkede tro Guds Tjener haves saa mange flere Characteristica, som han baade er nærmere ved den mig bekendte Alder, og som han frem for mange Præster har været tro i Guds ganske Hus. E:G: Ovenus Barbe furcate, det er »med et kløftet Skæg« 7 Tommer langt paa Enden af Hagen, da han forresten næsten altid havde ren Mund, var alvorlig uden Surseenhed, takkelig uden Letsindighed, aldrig skæmtsom uden tillige lære- og sindrig, behagelig i alle Selskaber, af hvilke han skyede intet. En Ed, et Ordgyderi, en Løgn, en Bagtalelse hørte han endog af Overmanden aldrig ustraffet, dog med den Beskedenhed, som sømmer Manden og Standen. Hvor der taltes om Indkomster, om Avlings Drift, om en Præsts Handel og Købmandsskab, saa tog han aldrig ved Genmæle, thi han holdt sig og sin Stand alt for værdig til Muldvarpevidenskaben, ligesom han og var aldeles fremmed i hans Hus-, Gaards- og Avlings Sager og kendte ej flere Kreaturer i sin Gaard end hans 2 Sognehopper og ej flere af hans Tyende end hans Kusk. Alt det øvrige som og hans Indkomsters Forvaring betroede han sin Kone, stolende paa hende. Nok! Han var Deo et Officio solus et totus.¹⁾

Som Rektor i 8 Aar gav han aldrig nogen Kandidat Testimonium til Akademiet²⁾, som var bekendt for nogen grov Last, thi han troede derved at gøre sig delagtig i hans Synd og i andres Forargelse. Han slog aldrig nogen Discipel undtagen med en overbevisende og bebrejdende Mund, som gjorde større og bedre Indvirkning end andre Læreres daherskende Tyrannier.

5 af vor Guldbergs Bogense Disciple kom snart efter ham til Barrit³⁾, dem han perfectionerede og dimitterede til Akademiet, lige som han og gav sine egne 6 Sønner, en Hans, en Dines, en Jacob, en Niels, en Vitus, en Jørgen Christian Testimonia til Akademiet. Alt dette foruden at besøge 3 Sognes Skoler een gang hver Uge foruden jævnlig at besøge de syge ubedet og ukaldet kunne han overkomme, fordi han ødte slet intet af Tiden paa verdslige Sysler, hvilke han overlod til andre end til en Christi Husholder. Naar hver af hans Sønner under Faderens Manuduction havde taget anden Eksamen, kom de straks hjem for ligeledes af ham at lade sig preparere til Attestats, thi den Tid troede man, at Subtiliteter og Distinctioner⁴⁾, som koster mange Penge at lære paa Collegia, var unyttige.

Hvirring kirke set fra præstegårdshaven efter maleri af A. Fritz fra 1846 tilhørende arkitekt S. Fritz.

I dette theologiske Aar skulle hans Sønner flittigt og vekselvis øve sig i Prædikestolen. Han foresatte dem Tekster, han gav dem i Førstningen 8 Dage til at udarbejde og lære en Prædiken, (thi paa den tid var det Bevis enten paa Dovenskab eller Dumhed eller paa Foragt for Læreembedet ikke at lære den Prædiken udenad, som man selv havde udarbejdet). Siden gav han dem ikkun 5 og til sidst ikkun 3 Dage til at skrive og lære en Prædiken. For Begyndere og i det første Fjerdingaar bestemte han dem en Søgnedag at prædike paa, og da gik han alene med Prædikanten ind i Hvirring Kirke, lukkede Døren og hørte Prædikenen, siden sagde han Prædikanten sine Fejl saa vel i Henseende til Materiens Udførelse som til mindste Gestus. Efter et Fjerdingaars Forløb tog han Kone og sine øvrige Børn, ja vel og nogle nærværende Venner med i Kirken, paa det den endnu ej nok bevante Prædikants Dristighed maatte prøves og forøges. Naar de da havde opnaaet en Færdighed, skulde de lade sig høre for Menigheden. Af anvendte Søgnedags Taler har jeg selv set et Par Stykker hos hans Søn Hr. Dines i Gylling. Heraf ses, at det var denne Guds Mand ikke nok, at hans Sønner blev Præster,

uden de tillige blev, som de og alle blev, duelige Præster. Selv skrev Hr. Ove ikkun de fornødne *Momenta*⁵⁾ til en Prædiken paa den ene Side af et Octavblad, men Dagen efter, at Prædikenen var holdt, skulde hans Sønner skiftes til at udskrive den *in extenso*⁶⁾, efter som han gaaende frem og tilbage i sin Stue dikterede. Han var meget rig paa *Lignelser*, dem han lykkelig, dog ej *extra suum textum*⁷⁾, lykkelig udførte. Jeg har ladet mig sige, at de 5 af hans Sønner (thi en Jacob døde Student), som blev Præster, har brugt denne Jesu Læremaade ved *Lignelser* at opklare deres *Foredrag*.

Aar 1728 d. 5. efter Trinit. forsaa Hr. Ove sig i Tamdrup Kirke med at uddele Vin for Brød til det sidste og 6. Bord. Han angav sig straks for Herredsprovsten Mag. Jesper Norup i Horsens og selv bekendtgjorde ham sin villige *Resignation*⁸⁾. Provsten skrev herom til Biskop Braem i Aarhus, som skriftlig lod Hr. Ove vide, at Lovens Straf passede sig ikke paa ham, og at han derfor, for at fyldestgøre sig selv og Menigheden, næste Søndag kunne indrykke i sin Prædiken for Tamdrup Menighed denne *Forseelse*, hvorved det skulde have sit *Forblivende*. Men vor store Hr. Ove, som vidste, at han havde syndet imod Loven, vilde og straffes efter Loven, thi maatte Provsten rejse op til Tamdrup Kirke Dom. 11. Trinit. og publice absolvere ham. Denne attraaede *Forretning* gik saaledes til: Efter at Hr. Ove havde prædiket, gik Provsten og han ned og stod ved Siden af hverandre i Kordøren, hvor Provsten holdt en Tale af A. G. 14–15: Vi er ogsaa Mennesker lige Vilkaar undergivne med Eder. Og da den var holden, fulgtes de begge op til Alteret, hvor Hr. Ove, knælende for Alterfoden, modtog Absolutionen med Haandspaalæggelse. Efter den gik Hr. Ove ned i Kordøren igen og holdt en Tale over Gal. 6–1: Se til dig selv, at du ikke og bliver fristet. Min sande Højagtelse for denne store Præst og større Kristen er dog ikke større, end at jeg jo her bør anføre denne Hændelse, siden han selv har anført den i Kirkebogen med dette Ønske: Gud lad dette tjene mig og alle, som dette hører eller læser, til *Opvækkelse* baade i *Embede* og *Kristendom*!

Langt neden for dette Skilderi sætter vi den Degnetyran Mag. Benzon⁹⁾ i Wæhr, som vel lignede vor Ove i *Veltalenhed*, men var hans *Kontrast* og det modsatte *Billede* i alt uden for *Prædikestolen*. Denne værdige og myndige Mand Mag. Peder Benzon, Provst i Voer Herred og Sognepræst for Wæhr og Nebel, forsaa sig ligeledes ved *Sacramentets Uddelelse* Aar 1748. Men hvor stor *Forskel* dog paa *Tænkemaaden*! Han opfyldte den kongelige Lov saaledes: Ved Brev sendte han

Bud efter Hr. Peder Holst i Hvirring, hos hvem jeg da conditionerede. Denne Holst absolverede ham en Onsdag i Wæhr Kirke, da ingen Tjeneste forud var advaret, og da ingen var til stede uden Confitenten¹⁰), Confessionarius¹¹) og Stedets Degn. Denne Degn blev efter Forretningen i Hr. Holstes Paahør truet med aabenbar Skriftemaal, fordi han ikke betimelig havde advaret sin Præst. Nok! Tildragelsen er saaledes passeret, og der behøves ikke Brillen til at se Forskellen imellem en ydmyg Guldberg og en hovmodig Benzon.

Her følger en Passage, der forestiller Hr. Ove som en ret Sjaelsesørger. Aar 1729 d. 27. Dec., det er 3. Juledag, kom et Sognebud fra Enner i Tamdrup Sogn til ham Kl. nær 6 om aftenen, som skulde begære, at Præsten ville følges med for at berette en gammel Kone, Budets Moder. Hr. Ove, som selv havde prædiket i 3 Kirker i 3 Dage, og som følgelig var træt, siger til Budet: Min Søn! Er din Moder meget svagere, end hun plejer? Karlen: Nej, saa Marri er hun ikke, men Far ved nok, at hvad min gamle Moder falder paa, det er hende en Hustavle. Præsten: Mener du da, at hun kan leve til i Morgen Kl. 10? Karlen: Hun kan saa Marri leve et helt Aar endnu. Præsten: Kør da hjem, min Søn, og sig til din Moder, at jeg skal være hos hende i Morgen tidlig og befordre mig selv, thi i Aften er jeg overmaade træt. – Karlen kører. Hr. Ove gaar i Seng Kl. 9 efter Sædvane, men vaagner Kl. 11 i den ham gyselige Tanke: Hvad, om Konen dør uden at nyde det Sacramente, efter hvilket hun hungrer, og det for min Mageligheds Skyld. – I denne Tanke rejser han sig fra sin Kone, klæder sig paa i Mørke, tager Kalk og Disk, som altid stod færdig, og som hver Dag fik frisk Vin, og hvert Menneske i Præstegaarden uvidende gaar med sin opkiltede Præstekjole Kl. 12½ om Natten til Enner. Paa Vejen ved Vrønding Høje møder han en Niels Wingum, Smed i Kalhave, som kom fra Julestue i Enner. Ham spørger Hr. Ove, om den gamle Kone var levende. – Smeden: Jo! For en time siden var hun levende, thi der har været Julestue, og jeg har selv talt med hende. – Hr. Ove kommer til Gaarden og finder nogle samlede Kl. 2 over Midnat. Han gaar ind i den øverste Stue, finder den gamle Kone levende og ved fuld Sans, betjener hende med Sacramentet, gaar ind til de andre og sætter sig til at røge en Pibe Tobak. Medens han smøger denne Pibe, dør den gamle Kone. Straks falder Hr. Ove i Knæ for en Stol og med høj Røst takker Gud for den Naade, at han dog kom betids nok for at meddele hende Sacramentet. Han lover derfor, atsom det var den første Gang, da han har opsat at

følge med noget Sognebud til syge, saa skal det og blive den sidste, saa længe han kan lade sig bære til Vognen.

Denne ret præstelige Historie har jeg hørt fortælle af dem, som da var nærværende, men deres lige hører vi ikke i vor Tid, da Indkomsten og dens Forøgelse er blevet Hovedsagen, og da man tror at have opfyldt en Sjælesørgers Embede, naar man 4 Timer efter at Sognebudet er kommet, endelig er færdig, og paa Vejen har saaledes afskrækket Kusken, at enhver forfærdes ved at lade Præsten hente til de syge, med mindre de i godt Vejr kan skaffe ham hjem til sin gode Middagsmad. Anderledes var vor nidkære Hr. Ove. Han kom ikke alene straks til den syge, han besørgede ikke alene, at Gaardmændene skulle skiftes til at hente ham til syge Husfolk, men han kom selv uden noget Bud, saa hastig han fik Sygdommen at vide. Letsindigere er de Lejesvende, som ikke i 1½ Aar besøger en syg Degnekone i Byen hos sig oftere, end naar han bliver hentet for at betjene hende med Sacramentet¹²).

Vor kristelige Præst nøjedes ikke med at være en klingende Bjælde og offentlig at anprise Godgørenhed uden selv at øve den. Nej! Thi foruden det, at han understøttede sin talrige fattige Familie efter yderste Evne, saa foregik han sine Sognebørn med det følgeværdigste Eksempel, idet han nærmeste Mandag før hver Jul selv af egne Penge uddelte til hver af disse 3 Sogne 5 Rigsdaler og desuden til hver Julefest lod slagte et stort Høved og lod bage 2 Tønder Mel til disse Sognes fattige, hvilken Almissee de modtog i Hvirring Præstegaard paa den Dag, som forud var nævnet af Prædikestolen. Denne og alle hans Almisser havde da en langt ædlere Oprindelse end den, som er Følge af et menneskeligt Bud, der med Uvillie og karrig nok opfyldes.

Da disse Blade indeholder ingen Panegyric¹³), som jeg er lejet til at skrive, men en Characteristic, der og bør vise, at denne store Kristen var dog et Menneske, vid da, min Læser, at Hr. Ove til hver Prædikens Dag lod sig stoppe 12 korte Tobaks Piber. Disse var satte i Remme, hver i sit Hul, 6 paa hver Vognside for ved ham. Vid og, at alle disse Piber var udsmøgede, naar han havde faaet Ende paa tre Tjenester. Hans Fyrtønde, som kunde indtage en Pægl, stod i en Kasse med Staal og Sten ved hans Fødder. Engang paa Vejen fra Tamdrup Kirke til Hvirring maatte han i Hast stige af Vognen ved Molgjer og lade Kusken køre ud i Byens Gadedam under lukt Laag for at slukke Ilden, som for en stor Del havde for-tæret hans Rejsetøj. — Han kendte intet Kreatur i sin Gaard undtagen de sædvanlige Sognehopper og vidste ikke, enten

han havde faa eller mange Kreaturer i sin Gaard. Han falbød derfor aldrig noget Kreatur, ikke heller talte han med nogen af sine Folk om det, som hørte til Avlingen, thi han sagde: Min Kone er min Husholderske, Pæer er min Avlskarl, og jeg er Præst.

Skærer dette Skin Eder ikke i Øjnene, I Avlspræster! I, som alene ser paa Eders Avlsgaardes Forbedring og er ubekymrede om, at Gærderne om Herrens Vingaard er nedtraadte.

Naar vor guddommelige Hr. Ove (saaledes er han kaldt af den gudfrygtige Grosscanslerinde von Holstein¹⁴), NB før Konfirmationen blev indført, havde Sognenes Ungdom for sig 6 à 8 Dage, førend de vilde til Guds Bord, da forsamledes de i Hvirring Kirke, og saa gav han Drengene Lov til at smøge 1 à 2 Piber Tobak i Kirken under Katekationen, ligesom han og selv smøgte. Han læste for dem fra Kl. 9 til 12 og fra 2 til 4, og de tog deres Middagsmad i hans Køkken, af hans Mad. Hans Gudsdyrkelse var da ikke saa mekanisk som vores, men vistnok mere alvorlig og gudbehagelig, thi for de rene er alting rent. Dersom en Dreng af Undseelse sagde, at han ikke smøgte Tobak, og Hr. Ove fik det modsatte at vide, da blev Drengen straffet dermed, at han ikke maatte smøge med de andre.

Hr. Ove var meget rig paa de Lignelser, som Bonden bedst kunde begribe, og maaske noget for længe opholdt sig ved samme for at gøre dem desto fatteligere. Gak, I tørre Exegesiter, bort og gør ligesaa. Engang paa Pinsedag havde den latterlige Hr. Toxverd i Raarup prædikatet for Grosscanslerinden paa Boller til Højmesse og giver Aarsag til Latter og Foragt som for Ordets Tjener saa og for Ordet selv. Til disse lattermilde siger den gudfrygtige Grosscanslerinde: Belav Eder paa at græde til Aftensang, naar I faar min guddommelige Hr. Ove at høre! – Og jeg har talt med dem, som her saa, at Spaadommen blev opfyldt, da Herrer og Fruer omvekslede deres Formiddags Latter med Eftermiddags Graad¹⁵).

Førend min Helts Ankomst var alle Ligprædiker afskaffede, ligesom de og burde afskaffes, naar enten det rige Guds Ord falder for dyrt at høre, eller naar Ligprædikener er lutter Mag. Rosiflengie Taler, eller og naar der slet intet tales om den døde, eller og naar man alene forbitrer ved at bebrejde den, som ej kan høre og altsaa ej forbedres, men kun vedkommende beskæmmes. Disse nedlagte Ligprædikener fik denne Ordets rige Uddeler opført igen paa denne Maade: Man bestilte Jordpaakastelse! Hr. Ove tilbød sig at prædike for intet, saa-

som han fik Lejlighed til at forkynde Guds Ord for en Samling, og dette sagde han, var hans Ærinde. Bonden var ærgerlig og egennyttig nok til at tage imod dette ubekostelige Tilbud. Der blev for en Tid holdt Ligprædiken over enhver død for intet, men man skammede sig og betalte siden Præsten med 2 Snese Æg eller med en Lammesteg eller højst med en dansk Krone, og saaledes kom Ligprædikener i Gang og Værdi indtil den Pris, de nu er. Denne Mand, som saa mere paa Efterkommernes end eget bedste, har alle Successorer at takke for den Oplysning, de har om deres Indkomster, dem han udførlig har optegnet i en af Kirkebøgerne. Endog i denne Post har han afsondret sig fra dem, som af Misundelse ej tør være deres Indkomster bekendt, ja ej engang tør lade Avlskarlen vide, hvor mange Traver af hver Slags de avler, men forbyder ham at tælle de sammensatte Kærver og selv i Stilhed tæller dem. O! I Jordrotter!

Efter Hr. Ove Hansen Guldberg blev Hr. *Ole Severin Krefthing* indsat af Mag. Jesper Norup i Horsens Aar 1732 d. 9. Søndag efter Trinit. og døde 1742 d. 10. Febr. – Som Student tjente han for Skolemester den lykkelige Prædikant Mag. Brinch¹⁶⁾, øverste Kapellan til Nicolaj Kirke i København, hvis opbyggelige Prædikemaade han nøje skal have efterfulgt og derved tildraget sig alle Stænders Opmærksomhed. Da denne Chrysostomus havde været Kateket i 3 Aar til Nicolaj Kirke, blev han residerende Kapellan i Vordingborg. Hvor længe vides ej.

Om denne veltalende og sær begavet Mand har Mag. Jesper Norup¹⁷⁾, da Herredsprovst, givet mig denne Anekdote: Hr. Ole var en Mand, der paa en tør Lundstikke, uden at koge den, kunne give os en Kraftsuppe, som kunde staa op i Halsen efter 3 Dage. Det er, han kunde udlede det af en Tekst, som næppe nogen anden kunde finde. Men saa stor en Prædikant han var, saa skødesløs var han i at anføre de fødte og døde i Kirkebogen, hvilket især er blevet kendeligt, siden Ekstraskatten kom paa, da næppe den halve Part af Sognenes fødte i hans Tid er anførte, til ikke liden Græmmelse for nuværende Præst, som gør sig en Samvittighed over at udelukke en eneste af Ekstraskats Mandtallet, dog ubekymret om, enten de kan betale Skatten eller ikke. Som højst selskabelig og værtskabelig skulde Hr. Ole være og var en slet Husholder og efterlod sig intet af det meget, han modtog.

Hr. Ole skrev sine Momenta paa et Oktavblad i hans Dagligstue en Lørdag Aften, den han afsondrede fra alle Selskaber, undtagen fra sine Børn, som under hans Meditation¹⁸⁾

skulde spøge og tumle jo mere jo kærere om og ved Siden af ham, da han tilstod, at han intet kunne meditere i Enlighed. Han overtalte Menigheden, som var forsamlet paa Kirkegaarden, naar han kom ind, at stikke deres Tobakspiber i Lommen, og han rev de ulydige Piben af Munden og brød den i Stykker, givende derhos til kende, at hverken dette Sted eller hans Stand burde taale denne Uorden. Han advarede af Prædikestolen, at ingen maatte gaa ind i Kirken med Træsko paa, naar Prædiken var begyndt, og den, som forsaa sig her imod, tiltalede han af Prædikestolen med disse Ord: Stat, og tag dine Sko af! Hvilket og snart blev efterlevet, men er nu med al anden Orden og Sømmelighed uddød.

Jævnlig red Hr. Ole til Kirkerne, og ofte var han, øm over en gammel Degn, selv baade Præst og Degn, dog uden at lade sig forstaa med de piquante Ord, som jeg selv har hørt 1787: Jeg er baade Præst og Degn og Skoleholder. Occassum Mendacium!¹⁹⁾ Man kunne endog i lang Afstand kende Hr. Ole derpaa, at han red i fuld Galop den hele Vej og mente siden, at hans Sjæl var faret i mig, da jeg som ung Student ligeledes kom flyvende fra Hvirring til Hornborg. Han var en høj og smal Mand og maaske hentæret af Spirituosa, dem han ikke kunde faa stærke nok undtagen ved Svigerfaderen²⁰⁾ Hr. Erich Thorup i Tønning og ved Hr. Frantz Toxverd i Nim, som var hans vertskabelige Drabsmænd. Fra en af disse kom han nogle Gange ridende, naar en Del af Menigheden var samlet her paa Kirkegaarden til første Tjeneste. Han var lige saa stor en Fattigven som hans godgørende Formand, men om af samme Grund lader sig ikke slutte.

Uagtet alle Hr. Oles Prædikener var overtalende, overbevisende og rørende, ja ret veltalende for læg og lærd, saa udmærkede sig dog især hans Prædiken paa hvert Aars 9. Søndag efter Trinitatis, som var den Dag, paa hvilken han her blev indsat. I denne Prædiken indskærpede han sig selv og Menigheden deres Husholdning og deres Brøst i afvigte Aar og det saa overbevisende, at han opvakte Abraham Børn af Stene. Rygtet om denne Dags Prædiken lokkede adskillige omliggende Herskaber til at bivaane den. Samme Beskaffenhed havde det sig med hver 4. Fredag efter Paaske, da man fra mange fremmede steder troede, at han hver gang havde sagt alt det, som kunde siges til at true og forskrække, til at bebrejde og beskæmme, til at lokke og overtale, til at styrke og trøste. Denne Relation²¹⁾ har jeg af den fornuftige og bibel-læste Fru Etatsraadinde Krabbe²²⁾ paa Bjerregaard, som i disse 2 Dage om Aaret altid var i Hvirring Kirke i Selskab med sine

mange Børn. I de sidste Tider hører vi lidet af det, der kan underholde vores egne og mindre af det, der kan lokke fremmede, og har vi den Tillid til os selv, at vi er Lumina mundi²³).

Uagtet vor Hr. Ole bestandig red til Kirken, var dog Degnen aldrig forlegen for Befordring, thi foruden det, at han skikkede en Karl forud med Vin og Brød til Communionen, saa sendte han Bud til Degnen, min Svigerfader, om Lørdag Aften, at han om Morgenen skulle blive hjemme fra den eller den Kirke, hvor ingen Ministerialia²⁴) var, og da forrettede han Degnens Partes med at læse i Kordøren og at synge, hvilken Nedladenhed kastede Endrægtigheds Straaler paa Menigheden og var den en opbyggelig Prædiken. Gaves der Ministerialia i begge de andre Kirker, da kørte Hr. Ole blot for Degnens Skyld, da han dog selv havde baade Heste og Vogn.

Lad være, jeg i min lange Betjenings Tid, som nu er 42 Aar, ikke kan klage over Mangel paa Befordring til Hornborg, saasom ingen af mine 3 Præster har været gode Ryttere, saasom de dernæst har skullet passere tæt om ved mit Hus, saasom den sidste²⁵) endelig undsaa sig ved at nægte mig det, hvorpaa jeg havde 33 Aars Hævd, saa har jeg dog engang maattet modtage den gemene Kompliment, da jeg skikkede Bud til Præstegaarden med Begæring, om jeg i Morgen maatte følges med Præsten til Horsens: Jeg ved det ikke, Degnen vejer omtrent 70 Pund, og Vejen er slem. – Man behøve at conferere dette med hint Billede. Og se Forskellen!

Hr. Ole var engang til et Bryllup i Flemming, det er nærmeste By ved Hvirring i Hornborg Sogn. Her opholdt han sig ved Selskabet, indtil det blev kulmørkt. Han siger til Degnen i Stilhed: Vil Han sidde bag paa Hesten hos mig? – Det sker. Der de kommer ud fra Byen, bliver de forvildede og rider et Par Timer hist og her uden at vide, hvor de var. Endelig ser de et Lys og tænker, det er i Præstegaarden. De søger Lyset. De hører Violinerne og mærker, at de er ved Gildegaarden i Flemming. Degnen, som skammer sig ved at komme ind igen til Gildet, siger: Lad os ride hjem! Nu skal jeg nok finde Vejen. – Hr. Ole protesterer der imod. De staar af og kommer ind i Forsamlingen Kl. 2 over Midnat. Her siger Præsten: Forundrer Eder ikke, at vi kommer saa hastig igen! thi baade Degnens og min Kone knurrede, fordi vi kom saa sildig hjem, og derfor drog vi til Eder igen, da vi vidste, at I vilde tage bedre imod os. – Man troede Præsten, man glædede sig ved hans morsomme Selskab, og Præst og Degn blev der til lys Dag. Lad de Præster laste denne lærerige Selskabelighed, som uden

publici Nytte begrave sig i deres Bogsamling! Jeg roser for saa vidt min Krefthing og hans sindrige Indfald.

Da Hr. Krefthings Kone var kommet i Barselseng 14 Uger efter Brylluppet, og Hr. Shandorpf²⁶⁾ i Ring kom her til Hvirring, saa snart han fik det at høre, og beklagede sig meget over hans forestaaende Skæbne, som og er uproportioneret²⁷⁾ nok, svarede Hr. Ole: Mon jeg bør straffes, fordi Gud lægger min Kæreste en Sygdom paa 2 Dage før Brylluppet, en Sygdom der varer i 14 Uger? – Denne Raison gjaldt og for Bispen og for Cancelliet, og det blev derved²⁸⁾.

Foruden den hastige Opfindelseskraft var uden Tvivl en beget Hukommelse Hr. Oles største Sjæleevne. Dette tror jeg deraf: En Langfredag, da der var sidste Tjeneste i Tamdrup Kirke, faar den selskabelige Hr. Ole i Sinde at rejse derfra til Lundum for at besøge Hr. Anders Kragh²⁹⁾, og Degnen Mons. Brangstrup skal følges med, uagtet han forestiller Tidens Ubekvemhed. Paaskelørdag over Middag minder Hr. Kragh ham, at i Morgen var det Paaskedag, og at hvo som skulle prædike i Morgen burde nu rejse. – NB De var specielle gode Venner. – Herpaa svarer Hr. Ole: Nu vilde jeg have rejst, men siden du viser mig Døren, saa skal du straffes med at laane mig Hus til i Morgen, da der er første Tjeneste i Tamdrup, og du skal laane mig en af dine gamle Prædikener! – Hr. Kragh, som kendte den andens Tone, siger: Broder! Fordi du har faaet 5 Pund, maa du ikke bebrejde mig mit eneste Pund! Hvorpaa Hr. Ole med Ed forsikrer, at vil Hr. Kragh laane ham en Habuist³⁰⁾, da vil han betjene sig af den og takke til. Han faar den, just som han Paaskemorgen skal rejse til Tamdrup Kirke. Han igennemblader denne fremmede Prædiken for Alteret under Sangen, og da han gik forbi Degnen op paa Prædikestolen, leverer han salig Brangstrup Hr. Kraghs Prædiken med de Ord: Se efter, om jeg kan min Lektie! Og han kunde den fra Ord til Ord. I hver af de andre 2 Kirker havde han forskellige Materier. Historien er fortalt mig af min Svigerfader, daværende Degn.

Det var Hr. Ole meget modbydeligt, at nogen af hans Sognefolk blev staaende i Køkkenet at vente efter Audience. Han tilholdt sin Kone og sine Husfolk, at de skulde indlade hver af Sognet til ham selv, som havde noget at forrette hos ham, da han troede, at hans Samtale med enhver kunde have sin Nytte. Langt anden Tro har nogle af hans Eftermænd haft, som indskrænker Samtalen til nogle ganske faa Personer og derimod lader andre i Huset være Mellemløbere, saasom Præ-

sten ikke giver sig Tid at tale med sine Sognefolk, undtagen naar noget er at fortjene eller accordere, det han ikke betror andre end sig selv. Vor Krefthing ikke saa. Han var paastaende i Guds Sag, men eftergivende i sin egen. Han stod haardt paa Guds Ære, men gav meget efter af sin egen.

Den i 1736 indførte Konfirmation gjorde ikkun liden Indvirkning paa Ungdommens Forstand, thi Pontoppidans Forklaring blev af Hr. Ole baade foragtet og forkættet, og hans egen Catechismusforklaring, den jeg selv har set, var skønt sund og opbyggelig dog alt for indskrænket. Da han af Biskop Hygom derfor fik en offentlig Bebrejdelse i Hvirring med disse Ord: Jeg har aldrig hørt bedre Prædiken og slettere Ungdom, svarede Hr. Ole: Og jeg har aldrig hørt uforstaaeligere Spørgsmaal til Bønderbørn, hvortil Biskoppen tav og overlod Catechisationen til Præsten selv³¹).

Hans Kusk havde denne Instruks, at naar han havde spændt Bæsterne for, og Rejsetøjet var paa Vognen, da skulde han smække med Pисken, men smækkede han 2 Gange, da kom der Ordre ud, at han straks skulde spænde fra igen, thi Hr. Ole vilde nok vide, naar Kusken var færdig, men han vilde ikke lade sig minde. Det skete derfor engang i Lundum Præstegaard, at Kusken 3 Gange i en halv Time maatte spænde for og fra. Aarsagen for det sagde Præsten ham, da han endelig steg til Vogns.

Til Bondebryllupper, dem han alle, endog det fattigste, bivaanede, hørtes aldrig en Ed og saas aldrig et Spil Kort, saa længe Præsten var der, derimod holdt han dem vedlige til langt ud paa Aftenen med Historier og Eventyr, hvilke fornøjede Gæsterne saa meget, at de hverken bandede eller spillede Kort i hans Nærværelse, da han i saa fald truede dem med sin Bortrejse. Af Dans var han derimod en stor Elsker og dog uden at danse med rettede paa Danserne og sagde dem det rette Fodskifte især ved at give dem Anvisning paa de smukkeste Dansere. Denne Fornøjelse var uden Tvivl langt uskyldigere, end naar en Præst slet intet andet har at snakke om end hans Avlings Forbedring og Midlerne dertil saa og om det Tab, han aarlig tager ved sin Avling, hvilket dog hver fornuftig Bonde antager for Løgn, som det og er. Saa snart Hr. Ole mærkede, at en Bonde havde faaet en lille Rus, eller mere end han kunde vel bære, da overtalte han ham til at søge en Seng i Nabolaget, og kunde han ikke overtale ham, da fik han nogle af de nærmeste paarørende til at gøre det, thi han troede at gøre sig delagtig i andres

Synder ved ej at afværge Forargelse. Selv var Hr. Ole meget afholden i Bondeselskaber og nægtede sig selv det, som han dog havde Lyst til, naar han var i Ligemænds Selskab, saa at han paa disse 2 Steder var sig selv ganske ulig, ulig altsaa de Præster, som sjælden kan gaa ene ud fra et Bondegilde, ulig ogsaa de Præster, som ej skammer sig ved at spille Polskpas med nogle af de bedste Spillere den hele Nat. De fleste af Bondens jydsk Talemaader skurrede meget i Hr. Oles Ører, men ingen saa meget som den: Det kan være sandt. Den Bønderne bruger, naar de hører noget nyt. Næppe hørte han disse Ord: Det kan være sandt, førend han i Ivrighed sagde: Saaledes kan I sige om den største Usandhed, det jeg sagde Eder, kan ikke være, men *er* sandt. Han fik og Bonden aldeles afvænneth fra denne Talemaade i hans Nærværelse.

Foruden det, at Hr. Ole var meget veltalende, var han og meget fritalende, det er, han sagde ofte noget offentlig, som passede ham, men faa andre, vel. E: G: Engang begyndte han sin Brudevielse med at tælle paa sin Præstekjoles Knapper med de Ord ved hver Knap: Skal jeg? Skal jeg ikke? Og der den sidste Knap sagde ham: Jeg skal – tiltalte han Brudeparret saaledes: Anden og bedre Grund har I 2 ikke til Eders Ægteforbindelse, saa at, dersom Eders Ægteskab kan lykkes, saa er det sandt, at der er en blind Lykke til.

Han vilde have meget stærke og brændende Drikke, dog ikke over 4 à 5 om Dagen, og man kunde ikke byde ham den Aqvavit, som var ham for stærk, men han følte og Virkningen i hans bedste Alder, da han kendelig fortæredes. Der han laa paa sin Helsots Seng, kom Hr. Christian Schandorph, Præst i Ring, en af hans selskabeligste og skadeligste Venner til ham for at besøge ham. Ved Afsked siger han til den syge: Nu, Broder! Far vel! Gid vi mødes i Guds Rige! Derpaa rækker den in Agone³²) liggende ham sin matte og rystende Haand med disse Ord: Det er og bliver en Hundsvot, som ikke møder. – Ordene anser jeg blot som det sidste Blink af før oprømte og endnu vedholdende Sjælekræfter.

Denne i mange Henseende smukke Præstes højst fattige Enke i Horsens kunde ikke blive begravet uden ved Sammenskud af Herredspræsterne. Hun fandt da ikke det Brød igen, som hun i Hvirring rigelig havde kastet paa Vandet. Hendes eneste Datter lod sig 2 Gange besvangre af forskellige Personer, fik endelig en Skoleholder i Vrigsted i Bjerre Herred, efter hvilken hun er Enke. Hr. Krefting efterlod sig og 2 Sønner, som begge deponerede fra Horsens Skole. En Diderich med en

liden Hjerne fik et lidet Præstekald i Viborg Stift og er død. En Søren derimod med Faderens opvakte Hoved slap til en god verdslig Betjening i Norge.

Af ovenstaaende ses, at Hr. Ove var en bedre Præst, Hr. Ole en større Taler. Hr. Ove en gudeligere, Hr. Ole en selkabeligere Mand. Hr. Ove en fyndigere, Hr. Ole en yndigere Prædikant. Hr. Ove var hjemme, saa meget han kunde, og havde det kæreste Selskab i eget Hus ved at informere egne og andres Børn, Hr. Ole var ude og af Byen, saa meget han kunde, og hans fornøjelige Selskab diverterede alle. Hr. Oves Force bestod i at overtale, Hr. Oles i at indtage. Hr. Oves Handlinger, Ord og Omgang var kendeligere Naadens, Hr. Oles Naturens Drift og en Følge dels af en opvakt Hjerne, dels af en flygtig Complexion³³). Begge var de meget godgørende, thi Hr. Oves Anstalter for Sognenes fattige blev en fastsat Regel for Hr. Ole, saa længe han levede. Dog havde de maaske ikke begge en og samme Hensigt med deres Godgørenhed.

Med Stedets Degn converserede Hr. Ole fast daglig, og Degnen³⁴) var hans Gæst i det ringeste hver Søndag. Nu spiser Degnen hos Præsten, naar han prædiker for ham, og naar Præsten gaar til Guds Bord 2 Gange om Aaret. Til Præstegaarden laa ungefær 8 Tønder Grønland i Kodals³⁵) Mark. Dette Jord, som undværilig, gav baade Hr. Ove og Hr. Ole til Degnen for 10 à 12 Prædikener om Aaret. Jeg prædiker lige saa tit, men faar kun 1 Tønne Havreland pro Labore³⁶). Hr. Ole paatalte Degnens Ret ved al Lejlighed, saa Degnen nød meget godt for hans Skyld. Vor Præst anvender al sin Veltalenhed, ja Trusel, paa at fravende mig Bøndernes villige Gaver. Saavel Hr. Oves 3 Døtre som Madame Krefting og begge disse Præsters Tjenestepiger holdt næsten den halve Part af Sognets Børn over Daaben til mærkelig Forøgelse i Degnens Indkomster. Efter Aftale ofrer min sidste Præstes Døtre mig $\frac{1}{2}$ Skilling og min Datter ham $\frac{1}{2}$ Skilling, naar de begge er Brudepiger. Man forlade mig denne Digression.

— — —

Da jeg i Aarhus Stifts årbøger flere gange har givet bidrag til Nim herreds præstehistorie, mest udførligt i årgangene 1925 og 1936, bliver der næppe mere at høste på det område for ældre tiders vedkommende. Nogle få oplysninger, jeg har fundet, siden jeg skrev sidst, kan dog have sin naturlige plads her.

Den tredie præst til Hvirring, Tamdrup og Hornborg sogne efter reformationen, *Christen Pedersen Hvirring*, blev 1603 sin fars efterfølger. Han havde levet et meget uroligt studenter-

liv i København. Heller ikke som præst synes han at være faldet til ro. I året 1610 måtte han bøde 40 rdl. og to okser for sin forsømmelse i kirketjenesten og for at have viet en allerede gift person. 1618 blev han grovelig udskældt i Tamdrup kirke af en mand, der måtte bøde en okse for sin lidet kirkelige optræden. Ikke desto mindre var hr. Christen så anset, at Rigsråd Eske Brock besøgte ham 1622 og drak til pægls med ham, og 1625 fik hans to sønner, Peder og Anders, friplads mellem de 30 ikke adelige disciple på Sorø Akademi. Det kan vel ikke lægges hr. Christen til last, at præstegården nedbrændte to gange i hans tid, så han måtte bo hos en anneksbonde i sognet, til gården blev opbygget igen. Da skovene i Stjernholm len var meget forhuggede, fik lensmanden på Skanderborg ^{17/2} 1630 befaling af kongen til at lade kronens bønder dersteds hugge bygningstømmer og køre det til Hvirring. Fire år efter galede den røde hane for tredje gang over præstegården. Nu gik det ud over hr. Christens efterfølger, magister *Søren Pedersen Sommer*. Han fik ^{1/4} 1634 udvist nyt bygnings-tømmer i Stjernholm lens forhuggede skove, dog med så ringe skade for trævæksten som muligt.

En velbevaret ligsten over den næste præst, *Claus Christensen Hvirring*, er godt gemt i gulvet under kirkens orgel. Før orgelet i sin tid blev opsat, tydede min far stenens indskrift. Som en jævn skolemester var han ukyndig i latin, men følgende afskrift er dog med undtagelse af et par ord sikkert rigtig.

Ossa m. Claudii Christiani Hverring III ecclesiarum Hverring Tamdrup Hornborg parochi dis (?) tribus Niim propositi ab anno 1659 ad annum 1668 cum Ossibus uxoris carissimæ Kirstinæ Torchillie quæ circiter triennium dicti mariti conjux duos partus enixa te ti (?) annos 36 nata pie exspiravit anno 1664 die XXVI aig (?) aug. molliter hic una cubant.

(Knoglerne af magister Claus Christensen Hvirring, sognepræst ved de 3 kirker Hvirring, Tamdrup og Hornborg, provst over Nim herred fra år 1659 til år 1668, hviler her blødt sammen med knoglerne af hans kæreste hustru Kirstine Torkildsdatter, som efter at have været gift med nævnte ægtemand i omkring 3 år og efter at have født to børn fromt udåndede 36 år gammel, år 1664 den 26. august).

NOTER

1) Han levede alene og helt for Gud og Pligt. 2) Universitetet. 3) Guldberg var først Præst i Barrit og Vrigsted 1700—1718. 4) Spidsfindigheder og Begrebsadskillelser. 5) Punkter. 6) udførligt. 7) uden for sin Tekst. 8) Embeds Nedlæggelse. 9) Peder Nielsen Benzen, Præst til Vær og Nebel 1723—63. Provst. 10) Skriftebarnet. 11) Skriftefaderen. 12) Dalhoff hentyder sikkert til sin første kone, Anne Margrethe Brangstrup, der døde Juledag 1787, og til daværende præst i Hvirring Morten Woldum. Præst og degn stod i et spændt forhold til hinanden. 13) Overdreven Lovtale. 14) Christine Sophie Reventlow, g. m. Storkansler U. A. Holstein, halvsøster til Frederik IVs anden dronning, Anna Sophie Reventlow, ejede bl. a. Boller, derfra hendes kendskab til Ove Guldberg, hvem hun uden hans ansøgning kaldede til Hvirring, Tamdrup og Hornborg fra Barrit og Vrigsted. 15) Dette må være sket, mens Guldberg endnu var præst i Barrit. 16) Iver Brinch, 1665—1728, Præst, Salmedigter (se Dansk Biogr. Leksikon). 17) Jesper Norup, 1682—1757, Sognepræst i Horsens 1715 og Provst i Nim Herred s. A. 18) Betragtninger. 19) Ned med de løgnagtige (Occassum skal være Occasum). 20) Morbroder til Ole Kreftings hustru Else Marie Rosenberg. 21) Beretning. 22) Ida Sophie Giedde, enke efter Etatsråd Ole Krabbe på Bjerregaard. 23) Verdens lys. 24) Her: Medvirkning til dåb eller altergang. 25) Morten Woldum. 26) Chr. Nissen Schandorf, præst til Ring og Føvling 1731—50. 27) Her: Vanskelig eller ulykkelig. 28) Ole Krefting slap ikke med en vittighed. Se nærmere derom i årbogen 1936, side 50. 29) Anders Jensen Kragh, præst til Lundum og Hansted 1735—57. 30) Habuisti: Du har holdt eller haft. Meningen her: En brugt prædiken. 31) Om biskop Hygoms visitats i Hvirring se årbogen 1930, side 184. 32) In Agone = I døds kamp. 33) Temperament. 34) Den før nævnte Brangstrup, der ligesom svigersønnen Dalhoff jævnlig gjorde det af for præst. 35) Kodallund. 36) For arbejdet.